

РОЗДІЛ II

Граматична й лексична семантика

УДК 811.111'373:165.194

Ірина Гаврилюк

Основні підходи до вивчення феноменів *свій* і *чужий* у сучасній лінгвістиці

У статті проаналізовано основні підходи до вивчення феноменів *свій* і *чужий* у сучасних лінгвістичних розвідках. Схарактеризовано ключові положення осмислення та інтерпретації досліджуваних феноменів. Визначено, що конституційними характеристиками *свого* й *чужого* виступають фундаментальність – регулярність – універсальність і відносність – залежність від суб'єкта, об'єкта, підгрунтя сприйняття й типу дискурсу. З'ясовано, що в медійному дискурсі систематизація засобів реалізації феноменів *свій* і *чужий* здійснюється переважно за рівнями мови, співвідношенням загальномовних і спеціалізованих медійних засобів, на основі протиставлення системного та функціонального значень, а також за домінуючими галузями-джерелами концептуальних метафор. Виявлено, що під час вибору мовних засобів для вираження оцінного судження від того, хто є об'єктом оцінки як «свій» і «чужий», вирішальну роль відіграє аналітичний компонент і саме мовна реалізація досліджуваних феноменів найбільше зумовлює силу впливу медійного тексту.

Ключові слова: феномени *свій* і *чужий*, лексема, лексико-семантичне поле, концепт-схема, модель сприйняття, дисфемізм, медійний дискурс.

Постановка наукової проблеми та її значення. Характерна риса сучасної лінгвістики – її антропоцентрична направленість, яка передбачає вивчення мови як засобу репрезентації природи людського розуму. Певною мірою це пояснює зростання інтересу лінгвістів до проблематики *свого* й *чужого*. Огляд наявної літератури з цього питання засвідчив, що феномени *свій* і *чужий* активно вивчалися і методами традиційної лінгвістики, і всіх відомих підходів сучасної лінгвістики, серед яких найбільш значущими є такі, як логічний аналіз мови [1], лінгвокультурний [5; 10; 17]; соціолінгвістичний [22], прагмалінгвістичний [18; 19], когнітивний підходи [7; 9; 12], а також когнітивно-дискурсивний підхід, де базою дослідження виступає побутовий дискурс, дискурс буття, медійний та політичний дискурси [4; 13].

Мета дослідження полягає в з'ясуванні та описі специфічних характеристик лінгвістичного вивчення, осмислення й інтерпретації феноменів *свій* і *чужий* у сучасній лінгвістиці.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. У рамках традиційної лінгвістики аналіз феноменів *свій* і *чужий* обмежується зіставленням відповідних лексико-семантичних полів. Дослідники осмислюють феномени *свій* і *чужий* як два окремих поля. Так, ядро лексико-семантичного поля *свій* в англійській мові становлять лексеми із семантикою просторої приналежності (Place): *home, homeland, home-folk, home-school, homelike, home town, home* (prov.: *There is no place like home*) (пор.: у болгарській та українській мовах – лексеми із семантикою народження: родина, народ, рідня, родичі). Лексико-семантичне поле *чужий* в англійській мові утворюють лексеми із семантикою просторової, майнової або когнітивної приналежності (place, understanding, ownership): *alien, remote, not own, unknown, strange, hostile, another, odd* [21].

У дослідженні російської лінгвістики А. Н. Серебреннікової феномени *свій* і *чужий* представлено як єдине діacentричне поле (поле з двома ядрами й периферіями), де одне ядро формують лексеми із системним значенням «приналежність до свого», інше – лексеми із системним значенням «сторонності» (*рідня, корінний / приїжджий*) [16].

Прихильники логічного аналізу мови розглядають феномени *свій* і *чужий* як приналежність та неприналежність висловлення мовцю в межах аналізу чужого мовлення: пряма, непряма, чужа мова з маркерами сторонності *мов, мовляв* [1], *так званий* [14].

Прихильники лінгвокультурологічного підходу зосередилися на виявленні універсальних і культурно-специфічних характеристик феноменів *свій* та *чужий*, досліджуючи переважно семантику й етимологію однойменних лексем:

– *свій* в індоєвропейських мовах – як вільний від народження, *чужий* – як ворог, раб [2];

– *свій* у слов'янських мовах – як хороший, *чужий* – як поганий (*чужий* – *чужинний* – *ворожий* – *поганий*) [17];

– *свій* в українській мові – як порядок, праведність, *чужий* – як безлад, гріх, *свій* – як пов'язаний із певним народом і місцем, «де панують закони, хороші правила та закони», *чужий* – як чудо, явище, «яке не можна пояснити усталеним порядком» [6].

– *свій* в англійській мові (*to own = to have, to possess*) – як володіння, перебування у власності, *чужий* (*not own = alien, remote, distant*) – як територіальна віддаленість.

Н. Д. Арутюнова аналізує лексеми *свій* і *чужий* так само, як і лексеми з аналогічною семантикою, у пареміях – як засіб оцінки. Аналіз засвідчує, що за *своїм* у більшості мов, зазвичай, закріплено позитивну оцінку, а за *чужим* – негативну: *свій* і *чужий* як володіння й неволодіння: *краще бути жебраком удома, ніж царем на чужині*; доступний та недоступний *свій чорний хліб ліпший за чужі пироги*; дружній і недружній: *чужий вогонь холодніший за кригу*; як прихильність і неприхильність: *своя сорочка до тіла ближча; своя губа ближче; усякий за своє дбає*. [1]. Варто зауважити, що в англійських приказках лексеми *own – strange* осмислюються як позитивне та негативне: *You may boast to strangers, but tell the truth to your own people.*, проте в більшості випадків відбувається передача протилежних смислів: *Let another man praise thee, and not thine own mouth; A stranger, and not thine own lips; Save a stranger from the sea, and he'll turn your enemy; Self-praise stinks, friends praise hinks, the stranger's is sincere, and may last for a year; A strange glass is emptied in one draught, your own glass not even in ten.*

У рамках соціолінгвістики *свій* і *чужий* розглядають, передусім, як набір поведінкових стереотипів, виражених у мові, інформацію про соціальний, професійний статус, вік, гендер, територіальну (діалектна) приналежність мовця, яка «нашаровується» на мовні засоби. Дослідження, зокрема, свідчать, що для жінки більше характерне використання евфемізмів, меліоративної лексики, сурядних зв'язків, тактики ототожнення, для чоловіків – стилістично заниженої (фамільярної, грубої, просторічної, лайливої) і професійно навантаженої лексики, підрядних зв'язків, тактики дистанціювання [22].

У роботах прагмалінгвістичного напрямку, де *свій* і *чужий* осмислюються як контекстуально зумовлена категорія комунікативного типу, яка описує сферу відносин «мовець – дійсність – адресат», аналізуються, передусім, дійсничні одиниці й форми персоналізації [4; 18; 19].

В останнє десятиліття феномени *свій* і *чужий* активно вивчаються в руслі когнітивного підходу. Досліджувані феномени розглядаються як єдиний концепт, виділяючи в ньому характеристики етимологічного, пасивного (історичного) й активного шарів [17], і як два окремих концепти, які містять загальнонаціональні, групові, індивідуальні характеристики.

У більшості робіт *свій* і *чужий* осмислюються як концепт-схема, зокрема як двомірний простір, який членується по горизонталі «всередині–ззовні» [11]. Очевидно, що таке розуміння *свого* й *чужого* багато в чому перегукується з концептуальною метафорою «вмістища» Дж. Лакоффа та М. Джонсона, які зазначали, що «каждый из нас – это вместилище, ограниченное поверхностью тела ... переходя из комнаты в комнату, мы движемся из одного контейнера в другой» [9]. Варто зауважити, що така думка корелює з ідеєю, запропонованою Ю. М. Лотманом, про плаский простір із зовнішньою та внутрішньою областями, де в першій виявляється обмежена, а в другій безмежна кількість точок, а кордон завжди належить лише одному – внутрішньому або зовнішньому – і ніколи обом відразу [10].

При цьому в низці робіт аналізовані феномени інтерпретовано як багатогранний простір, який уключає внутрішній світ людини, фрагмент зовнішнього світу відносно тіла людини (особиста зона), фрагмент зовнішнього світу за межами особистої зони, проте такий, що сприймається як *свій*, і фрагмент зовнішнього світу, який сприймається як *чужий* [7]. Розробляються також і більш детальні схеми репрезентації *свого* й *чужого*: а) смислова модель «приналежності до свого – сторонності» як сферичний простір, де навколо ядра – мовця – формуються сфери *свій* та *чужий*, які згодом диференціюються за територіальним, політичним, етнічним, конфесійним, соціальним сегментами;

б) концептуальна модель індивідуального простору мовця, усередині якого виділяють приватний, особистий, соціальний, загальнолюдський простори, кожен із яких, зі свого боку, ділиться на фізичний (геометричний) і ментальний (територіальний, соціальний, психологічний).

У лінгвістичних дослідженнях *свій* та *чужий* також розглядаються як елементи моделі сприйняття, як гносеологічний інструмент, когнітивна рамка (фільтр), який указує на «приналежність» і «неприналежність» об'єкта сприйняття до тієї ж групи, що й суб'єкт пізнання. При цьому аналізовані феномени розглядають як ієрархічне утворення, де опозиція «свій–інший», «свій–чужий» та опозиції «мій–твій», «я–ми», «я–він», «ми–вони» належать до високого, базового й низького когнітивного рівнів. Як наслідок, домінування опозиції «свій–чужий» / «свій–інший» характеризує суб'єкт домінування пізнання як когнітивно-ригідний / гнучкий, оскільки за фактором *свій*, зазвичай, закріплена позитивна оцінка, за фактором *чужий* – негативна, а фактор *інший* позбавлений явної аксіологічної оцінки. У якості характерних особливостей *свого* й *чужого* виділяють оцінку за шкалою, усвідомлюваний / неусвідомлюваний характер сприйняття, залежність від контексту, від індивідуальної й колективної ідентичності суб'єкта пізнання та об'єкта сприйняття [4; 5].

Найбільший інтерес для нашого дослідження становлять роботи, виконані в межах когнітивно-дискурсивного підходів, де *свій* і *чужий* розглядають як певні структури знання, що репрезентують досвід взаємодії людини зі світом у тому чи іншому типі дискурсу. При цьому такі феномени в різних типах дискурсу мають різне концептуальне підґрунтя й структуру. Так, у дискурсі буття *свій* і *чужий* представлено як концепт-схему «верх–низ», де визначальними характеристиками виступають «кохання» й «ненависть», «релігія» та «атеїзм», «добро» й «зло», «мир» та «війна» [23].

Відповідно, феномени *свій* і *чужий* варто розглядати як складне багатоаспектне знання про світ, про ставлення мовця до світу, яке щоразу по-новому конструюється й репрезентується, де *свій* і *чужий* – відносні, залежні від контексту поняття, «не відстань від пункту А до пункту Б», а «категорія відносна», «не готова категорія», «не бінарна опозиція», а сутність, що конструюється в процесі інтеракції, «інтерпретативна величина».

Аналіз мовних засобів репрезентації *свого* та *чужого* свідчить, що вербалізація цих феноменів наявна на будь-якому рівні мови. Так, на фонологічному рівні у зв'язку з цим досліджено діалектні відмінності у вимові (на матеріалі діалектних систем Детройта й Нью-Йорка [19]); дискурсивні відмінності в інтонації (якщо в побутовому дискурсі сильна редукція, вільна інтонація є маркером *свого* кола, довірливих відносин, то в інституційному дискурсі, зазвичай, виступає засобом вираження антипатії).

Серед лексичних засобів репрезентації *свого* й *чужого* виділяють як окремі одиниці (іменники, прикметники, займенники, прийменники), так і їх сполучення (аналіз іменників *alien, foreigner, stranger, newcomer* й *outsider* [8], аналіз займенників [11; 18], прийменників *проти, навпроти, по відношенню* й прийменника *of* у сполученні *a friend of mine* зі значенням «у мене може бути багато Х-ів, це один із таких Х-ів» [3].

Словосполучення, у тому числі й стійкі, фразеологізми, також розглядаються як засіб репрезентації *свого* та *чужого*. Так, згідно з твердженням В. В. Красних, *свій* світ актуалізується за допомогою словосполучень, які спрямовують до внутрішнього світу людини (укр.: *на серці, глибоко в серці, припало до душі, тримати в голові, на душі*), до фрагмента внутрішнього світу відносно тіла людини (*своя сорочка ближче до тіла, під рукою, на відстані долоні*), а також фрагмента зовнішнього світу за межами його особистої зони, проте такого, що сприймається як *свій*, рідний (*свій дім, своя хата, свій двір і моя хата скраю, у гостях добре, а вдома краще*). *Чужий* світ виражається словосполученнями, які охоплюють фрагмент зовнішнього світу, який сприймається як *чужий*, ворожий (*за лісами, за горами, за тридев'ять земель*). Проміжний світ між *своїм* і *чужим* представлений словосполученнями, обов'язковим елементом яких є *ворота, межа, поріг, поле* (*на порозі життя, чисте поле*) [7].

До морфологічних засобів репрезентації *свого* й *чужого* в українській мові, як свідчить аналіз наявної наукової літератури, відносять:

- форми множини (*чужі краї*, але: *свій рідний край; я університетів не закінчував*);
- форми кличного відмінка антропонімів (укр.: *Колю, Таню*);
- форми дієслова минулого часу та умовного способу у ввічливих проханнях і запрошеннях (*Я хочу / хотів / хотів би Вас привітати*);

– префікси із семантикою неістинності, фіктивності (*псевдо-, квазі-, лже-*) і суфікси із семантикою зменшеності й збільшеності як характеристика маленьких і великих предметів, які, проте, не становлять загрози й тому включаються та виключаються із простору мовця.

До прагматичних засобів вираження *свого* й *чужого* відносять різноманітні форми вітань, подяк, звертань, автономінацій, номінацій адресата та третіх осіб, коли вибір на користь одного із засобів розкриває характер відносин мовця й адресата (однакова / різна територіальна, національна, професійна, соціальна та ін. ідентичності) і відображає особливості дискурсу (при однаковому соціальному статусі в побутовому дискурсі: *Have a good day, dear! Thanks for your visit*; при нерівному соціальному статусі й / або інституційному дискурсі: *I want to thank you, dear sir, for your visit! I hope this will be a good day!* [12; 19].

У медійному дискурсі засоби репрезентації *свого* та *чужого* систематизуються дослідниками за рівнями мови, за співвідношенням загальнономовних і спеціалізованих медійних засобів, за способом номінації, на основі протиставлення системного та функціонального значень і за домінуючими сферами–джерелами концептуальних метафор.

Так, рівнева систематизація засобів вираження *свого* й *чужого* в медійному дискурсі передбачає виділення одиниць на рівні 1) лексики: лексичні одиниці із семантикою інтеграції (*єдність, об'єднання, все*), із конотацією «я свій» (*друзі, союзники*); 2) синтаксису: вибір позиції учасника комунікації в центр, на периферію або його повна елімінація, пов'язані зі зміною комунікативного фокуса, як наслідок, і фокуса емпатії).

До загальнономовних засобів репрезентації *свого* й *чужого*, які використовуються в медійному дискурсі, відносять такі:

1) знаки інтеграції: дейктичні й повнозначні знаки з інтегративною семантикою (інклюзивне *ми, єдність, усі, разом*), формули причетності (*я, як усі*), непрямий імператив (*Давайте не забувати про минуле. Do not forget the US-led coalition's efforts to bring stability to Iraq, painful involvement in Iraq and the success of the military surge strategy*), позитивно-оцінна лексика (*democracy – democratic, liberal, freedom of speech, still world's top economy, human rights*) на фоні негативно-оцінної лексики (*communist – communism, imperial – imperialism, racism, extremism, fundamentalism, dictatorship*).

2) знаки агресії: дейктичні й повнозначні знаки із семантикою відчуження (*вони, ці, там, заморські, закордонні*), знаки із семантикою применшення значущості та недовіри (*будь-які, різні, ніби, так звані, горезвісні, those who feel marginalised and disenfranchised*), негативно-оціночна лексика (*негідник, мерзотник, поганець, terrorist violence, threat, agonising death*).

За способом номінації *свого* й *чужого* в медійному дискурсі розрізняють: 1) пряму номінацію – однойменні лексеми *свій* і *чужий* (*Зміни потрібні нам, тож давайте брати ініціативу у свої руки й не чекати команди від чужих збанкрутілих політичних «лідерів», Too bad, because the fact seems to be that we liberals are not winning this fight against their economic and cultural nationalists*); 2) контекстуальні синоніми – лексеми із семантикою знайомства, територіальної та національної приналежності (*знайомий, відомий / невідомий, новачок, земляк / іноземець, But it is a truly auspicious moment for our global democracy when people around the world can feel confident sharing America's unique but known to everyone national dream*).

Оскільки лексеми *свій* і *чужий* відносять до дисфемізмів, які суперечать принципу політкоректності, відповідні структури знань найчастіше реалізуються функціональним значенням окремих одиниць, системне значення яких не передбачає будь-яких посилань до таких структур знань. До них належать дисфемізми, які використовуються як контраст до евфемізмів для найменування агресивних дій «чужих», які призвели до загибелі «своїх» (*Such operations nearly always lead to civilian casualties, and, even they do not, there is an inherent unfairness about them which causes intense resentment; In spite of Muslim anger over both Iraq and Afghanistan, that assessment, never truly positive, has become more and more negative as Al-Qaida had alienated people by its indiscriminate killing, its patently fantastical solutions and its lack of interest in poverty, unemployment and education*); дисфемізми для позначення військових сил противника (*bad people, assassins, the hosts of the perpetrators of 9/11, the warring gangs, warlords, fighters, terrorists, extremists etc*); дисфемізми, які містять компонент «насилля», «агресія» і є ще одним інструментом для виправдання дій «своїх», – «свої» за такого стану справ борються зі злом, із терористами, екстремістами, і тоді насилля стає виправданим.

Висновки й перспективи подальших досліджень. Отже, аналіз різних лінгвістичних підходів до вивчення проблематики *свого* й *чужого* дає підставу виділити такі конституційні засоби цих феноменів, як: 1) фундаментальність – регулярність (продуктивність) та універсальність (можуть застосовуватися до різних типів дискурсу); 2) відносність (гнучкість) – залежність від суб'єкта, об'єкта, підгрунтя сприйняття, типу дискурсу.

Крім того, спеціальний огляд літератури із питання репрезентації *свого* та *чужого* в мові, у медійному дискурсі в тому числі, засвідчив, що систематизація цих засобів здійснювалася переважно за рівнями мови, за співвідношенням загальномовних і спеціалізованих медійних засобів, за способом, на основі протиставлення системного й функціонального значень, а також за домінуючими галузями, джерелами концептуальних метафор. Однак досі аналіз засобів актуалізації *свого* та *чужого* з урахуванням використання когнітивних механізмів формування смислу не проводився.

Перспективою дослідження вважаємо розгляд базових установок і понять когнітивно-дискурсивного підходу, які уможливають вияв когнітивних стратегій мотивацій досліджуваного концепту в англомовних медіа.

Джерела та література

1. Арутюнова Н. Д. Язык и мир человека / Н. Д. Арутюнова – М. : Яз. рус. культуры, 1999. – 896 с.
2. Бенвенист Э. Общая лингвистика / Э. Бенвенист ; под ред., вступ. ст. и коммент. Ю. С. Степанова. – М. : Изд-во «Прогресс», 1974. – 448 с.
3. Вежбицкая А. Понимание культур через посредство ключевых слов / А. Вежбицкая – М. : Яз. славян. культуры, 2001. – 274 с.
4. Гришаева Л. И. Индивидуальное использование языка / Л. И. Гришаева // Вопросы когнитивной лингвистики. – 2006. – № 1. – С. 16–22.
5. Гришаева Л. И. Введение в теорию межкультурной коммуникации / Л. И. Гришаева, Л. В. Цурикова – Воронеж : ВГУ, 2004. – 424 с.
6. Дубчак О. П. Концептуальна опозиція «свій» – «чужий» в українській мовній картині світу : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова» / О. П. Дубчак. – К., 2009. – 22 с.
7. Красных В. В. «Свой» среди «чужих»: миф или реальность? / В. В. Красных. – М. : ИТДГК «Гнозис», 2003. – 375 с.
8. Кузнецова Т. В. Концепт «свій – чужий» у лінгвокультурологічних дефініціях / Т. В. Кузнецова // Вісник Сумського державного університету : Серія «Філологія». – 2007. – № 2. – С. 37–40.
9. Лакофф Дж. Метафоры, которыми мы живем / Дж. Лакофф, М. Джонсон ; пер. с англ. ; под ред. и предисл. А. Н. Баранова. – М. : Едиториал УРСС, 2004. – 256 с.
10. Лотман Ю. М. Семиотика пространства / Ю. Лотман // Избранные статьи : в 3-х т. Т. I : Статьи по семиотике и типологии культуры. – Таллинн : «Александра», 1992. – С. 386–471.
11. Попова М. И. Перцептуальное пространство наблюдателя / М. И. Попова // Studia Linguistica Cognitiva. Язык и познание: методологические проблемы и перспективы. – М. : Гнозис, 2006. – Вып. 1. – С. 294–307.
12. Попова З. Д. Язык и национальная картина мира / З. Д. Попова, И. А. Стернин. – Воронеж, 2002. – 60 с.
13. Присяжнюк Л. Ф. Свій / чужий в образній системі романів Г. Гріна: семантико-когнітивний аспект : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.04 «Германські мови» / Л. Ф. Присяжнюк. – К., 2007. – 31 с.
14. Сахно С. Л. «Свое-чужое» в концептуальных структурах / С. Л. Сахно // Логический анализ языка. Культурные концепты. – М. : Наука, 1991. – С. 95–101.
15. Селіванова О. О. Опозиція свій – чужий в етносвідомості (на матеріалі українських паремій) / О. О. Селіванова // Мовознавство. – 2005. – № 1. – С. 26–34.
16. Серебренникова А. Н. Диалектное слово с семантикой «свойственности» – «чуждости»: лингвокультурный аспект : автореф. дис. на соискание науч. степени канд. филол. наук : 10.02.01 / А. Н. Серебренникова. – Томск, 2004. – 29 с.
17. Степанов Ю. С. Константы. Словарь русской культуры. Опыт исследования / Ю. С. Степанов. – М. : Школа «Языки русской культуры», 1997. – 824 с.
18. Формановская Н. И. Речевое общение: коммуникативно-прагматический подход / Н. И. Формановская. – М. : Рус. яз., 2002. – 216 с.
19. Харченко Е. В. Прагмалингвистический аспект межкультурных коммуникаций / Е. В. Харченко, Л. А. Шкатова // «свое» и «чужое». Межкультурные коммуникации в полипарадигмальном аспекте : кол. моногр. / под ред. Л. А. Шкатовой. – Челябинск : Челяб. гос. ун-т, 2003. – С. 5–42 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://helpforlinguist.narod.ru/200403N0212/ShkatovaLA.pdf>
20. Цурикова Л. В. Межкультурное взаимодействие с позиции когнитивно-дискурсивного подхода / Л. В. Цурикова // Вопросы когнитивной лингвистики. – 2006. – № 1. – С. 5–15.
21. Юлдашбаев А. Ф. Особенности выражения концепта «свой – чужой» в англоязычных фильмах / А. В. Юлдашбаев // Научные ведомости Белгородского государственного университета. – Серия : Гуманитарные науки. – Т. 11. – Вып. № 18 (113). – 2011 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://cyberleninka.ru/article/n/osobennosti-vyrazheniya-kontseptta-svoy-chuzhoj-v-sovremennyh-angloyazychnyh-filmah>

22. Duranti A. The Handbook of Language Socialization / A. Duranti, E. Ochs, B. B. Schieffelin. – Wiley-Blackwell, 2012. – 660 p.
23. Geeraerts D. H. Introducing cognitive linguistics / D. Geeraerts, H. Cuykens // The Oxford Handbook of Cognitive Linguistics. – Oxford : Oxford University Press, 1995. – P. 3–21.

Гаврилюк Ирина. Основные подходы к изучению феноменов *свой* и *чужой* в современной лингвистике. В статье проанализированы основные подходы к изучению феноменов *свой* и *чужой* в современных лингвистических исследованиях. Охарактеризованы ключевые положения осмысления и интерпретации изучаемых феноменов. Определено, что конституционными характеристиками *своего* и *чужого* являются фундаментальность – регулярность – универсальность и относительность – зависимость от субъекта, объекта, основания восприятия и типа дискурса. Установлено, что в медийном дискурсе систематизация средств реализации феноменов *свой* и *чужой* осуществляется преимущественно по уровням языка, по соотношению общеязыковых и специализированных медийных средств, на основе противопоставления системного и функционального значений, а также по доминирующим сферам-источникам концептуальных метафор. Обнаружено, что при выборе языковых средств для выражения оценочного суждения от того, кто является объектом оценки «свой» и «чужой», определяющую роль играет аналитический компонент и именно языковая реализация исследуемых феноменов в большой степени обуславливает силу влияния медийного текста.

Ключевые слова: феномены *свой* и *чужой*, лексема, лексико-семантическое поле, концепт-схема, модель восприятия, дисфемизм, медийный дискурс.

Havryliuk Iryna. Basic Approaches to the Study of the Phenomena *Own* and *Strange* in Modern Linguistics. The article deals with the basic approaches to the study of the phenomena *own* and *strange* in modern linguistic research. The key principles of comprehensions and interpretation of the phenomena under study are characterized. Fundamentality – regularity – universality and relativity – dependability on the subject, object, comprehension basis and discourse type are defined as constituent characteristics of *own* and *strange*. It was established that in the media discourse systematization of the means of the realization of the phenomena *own* and *strange* is fulfilled basically at the language levels, through the correlation of the general and special media means, basing on the opposition of the system and functional meanings as well as dominating spheres-sources of the concept metaphors. It was outlined that the choice of the language means for the expression of the «own» and «strange» evaluation statements by the one who is an object of the evaluation largely depends on the analytical component and it is the language realization of the phenomena under study that stipulates the effect of the media text.

Key words: phenomena *own* and *strange*, lexeme, lexical and semantic field, concept-scheme, cognition model, disphemism, media discourse.

Стаття надійшла до редколегії
10.04.2015 р.

УДК 811.111'373.421-13

**Наталія Єфремова
Світлана Гончарук**

Методи дослідження лексичної синонімії

У статті на матеріалі англійської мови розглянуто основні лінгвістичні методи дослідження лексичної синонімії з урахуванням структурного, семантичного та когнітивного підходів до її вивчення. Актуальність праці зумовлена необхідністю уточнення, доповнення й переосмислення традиційних лінгвістичних методів, прийомів та операцій, які використовуються для вивчення лексичної синонімії. Установлено, що структурний підхід до аналізу синонімічних лексем виявляється в застосуванні методу опозицій і дистрибутивного аналізу, які дають змогу змодельувати синонімічні опозиційні структури, у яких реалізується семантичне протиставлення лексичних синонімів, та виявити особливості нейтралізації семантичних відмінностей між синонімами в тексті. З'ясовано, що семантичний підхід до дослідження синонімічних лексем реалізується застосуванням компонентного аналізу, за допомогою якого виокремлюються інтегральні ознаки, які об'єднують лексичні одиниці у певний синонімічний ряд, і диференційні ознаки, що лежать в основі розмежування синонімічних лексичних одиниць. Доведено, що когнітивний підхід до розгляду лексем-синонімів ґрунтується на вико-